

Valdštejnská jízdárna
20.10.2023 – 11.02.2024

NI
ER
TU

Studijní materiál pro pedagogy

PETR BRANDL, Dívka s číší vína, po 1710, Státní zámek Jaroměřice nad Rokytnou,
Národní památkový ústav – územní památková správa v Českých Budějovicích

Petr BRANDL

Příběh bohéma

- 1 O výstavě
- 2 Petr Brandl – malíř a bohém
- 3 Časová osa života a díla Petra Brandla
- 4 Náměty na aktivity na výstavě i ve škole
- 5 Literatura a odkazy

1 O výstavě

„Po více než padesáti letech Národní galerie v Praze pořádá v pořadí třetí monografickou výstavu malíře. Oproti těm předchozím klade větší důraz na prezentování osobního Brandlova života, který je nedílně spojen s jeho tvorbou. Více je také zdůrazněn fenomén Brandlovy malířské techniky a jeho osobitý, nezaměnitelný rukopis, který z malíře učinil nejvíce žádaného a nejlépe placeného umělce své doby. Výstava je strukturována podle chronologické linie, která je v určitém místě přerušena ucelenou skupinou děl daného tématu – separátně je tak např. poukázáno na Brandlovu portrétní produkci vysoké výtvarné kvality, dále na jeho ikonograficky naprosto ojedinělé žánrové scény a též na techniku malby a její specifika. Opomenuta není ani tvorba Brandlových předchůdců, jako byl Karel Škréta nebo Michael Václav Halbax. Upozorněno je také na Brandlův vliv na další generace malířů (Philip Christian Bentum).“¹

¹ ANDREA STECKEROVÁ, *Petr Brandl. Příběh bohéma* (kat. výst.), Národní galerie v Praze, Praha 2023, s. 10.

PETR BRANDL,
Vlastní podobizna (zv. Lobkovická), kolem 1697,
Národní galerie v Praze
<http://petrbrandl.eu/katalog-del/detail-dila/?id=113>

Petr Brandl patří mezi nejvýznamnější malíře vrcholného baroka v Čechách. Maloval dějově bohatá oltářní plátna pro kostely a kláštery. Byl žádaným portrétistou významných šlechticů, měšťanů i představitelů církve. Působivé jsou i jeho vlastní podobizny. Umělcova tvorba zahrnuje také pozoruhodné žánrové obrazy – tedy výjevy z obyčejného života. Jeho díla obdivujeme na původních místech jejich vzniku, ale také v galeriích, obrazárnách nebo v soukromých sbírkách. Petr Brandl byl výjimečně talentovaný, zkoušel nové malířské postupy a ukázal, co všechno malba může vyjádřit a jak dokáže vtáhnout diváka do děje obrazu.

Jeho umělecké školení bylo sice ochuzeno o možnost pobytu v zahraničí, avšak s cennými podněty se setkal v domácím prostředí. První výtvarné zkušenosti nabyl patrně u svého strýce – dvorního zlatníka Marka Hrbka. V malbě se vyučil u dvorního malíře Kristiána Schrödera a inspirovali ho významní předchůdci, jako byl Karel Škréta.

Ve vrcholně barokní malbě v Čechách se mísily převážně italské a nizozemské vlivy. S tvorbou těchto umělců se mohl Petr Brandl seznámit v císařské obrazárně i různých šlechtických sbírkách a odrážela se i v dílech domácích autorů, např. u zmíněného Karla Škréty. Od Italů (jako byl např. původem janovský malíř Giovanni Battista Langetti a další) mohl Petr Brandl čerpat inspiraci pro své „monumentální figury, dynamicky vystavěné kompozice, dramatický šerosvit jevištního ražení a živý štětcový přednes“.²

² ANDREA STECKEROVÁ, *Petr Brandl. Příběh bohéma* (kat. výst.), Národní galerie v Praze, Praha 2023, s. 65.

PETR BRANDL,
Uzdravení slepého Tobíáše, kolem 1705,
Muzeum hlavního města Prahy
<http://petrbrandl.eu/katalog-del/detail-dila/?id=107>

Brandlovy portréty a žánrové obrazy mají pro změnu návaznost především na nizozemskou malbu. Tou byli ovlivněni i o něco starší malířští kolegové působící v Čechách – Michael Leopold Willmann a jeho nevlastní syn Jan Kryštof Liška. Willmann přímo prošel nizozemským školením a do českého prostředí přinesl inspiraci díly Petra Paula Rubense, Anthonise van Dycka či Rembrandta. Petr Brandl podobně jako oni používal pastózní malířský rukopis, který postupně rozvinul do svých osobitých, až experimentálních postupů a podob.

Brandlovými malířskými kolegy byli také Jan Rudolf Bys a Jan Vojtěch Angermeyer, specializující se mimo jiné na tvorbu zátiší. S druhým jmenovaným Brandl vytvořil i společná díla, ukázaná na výstavě. Nejbližším souputníkem v tvorbě byl však Michael Václav Halbax, se kterým se vzájemně inspirovali, a jejich spolupráce na některých obrazech je velmi pravděpodobná.

Zajímavou kapitolou v Brandlově tvorbě byla spolupráce a přátelství se sochařem Matyášem Bernardem Braunem. Společně se účastnili soutěže na výzdobu Karlova mostu a v tvorbě měli mnoho styčných témat. Brandl vnášel do své malby sochařské citění. Ve svých vrcholných dílech hmotu barvy na plátně hněti prsty a prorýval ji. Před realizací některých děl se připravoval modelováním jejich zmenšenin z hlíny a ověřoval si na nich mimo jiné působení světla. To poté zúročil při použití temnosvitu (šerosvitu), tedy kontrastu světlých a tmavých partií na obraze.

I když Petr Brandl navázal na různé malířské předchůdce i současníky, převažovala jeho vlastní invence, nadání a umění, které mnohdy ověřoval a rozvíjel přímo na plátně.

Petr Brandl měli četné následovníky, mezi ně patřil například Philip Christian Bentum, který byl Brandlem inspirován zejména ve své portrétní tvorbě. Obliba Brandlova díla je patrná i díky existenci mnoha kopií jeho děl, z nichž některé jsou na výstavě také představeny.

PETR BRANDL,

Podobizna muže v bílé paruce, kolem 1725,

Národní galerie v Praze

<http://petrbrandl.eu/katalog-del/detail-dila/?id=132>

- 24. října 1668** Petr Brandl – šesté dítě krejčího Michala a Alžběty Brandlových je pokřtěno v Praze, na Malé Straně.
- před 1683** Studuje jezuitské gymnázium, které nedokončil.
- 1683** Byl přijat do učení ke dvornímu malíři Kristiánu Schröderovi.
- 1689** Vystupuje jako samostatný malíř, ale nechce vstoupit do malířského bratrstva.
- 1693** Žení se s Helenou Klossovou, dcerou svého malířského kolegy. Vzniká první dochovaný obraz Kající Máří Magdaléna pro poutní místo Skalka poblíž Mníšku pod Brdy.
- 1694** Brandlovým se narodilo první dítě – syn Maximilián, k němuž později přibyli ještě další dva sourozenci. Petr ale není rodinný typ. Manželka si stěžuje na problémy s placením výživného na děti.
- kolem 1700** Brandl jezdí za objednavateli na šlechtická sídla i do klášterů – do Žlutic, Manětína, Doksan. Chce žít jako urozený muž.
- 1707–1710** Maluje další obrazy, zvláště pro oltáře kostelů, mj. pro klášter ve Lnářích. Zajímá ho i sochařství, je přítelem sochaře M. B. Brauna a účastní se soutěže na sochařskou výzdobu Karlova mostu.
- 1710–1715** Slušné výděvky z malování nestačí pokrýt jeho životní styl. Začíná tedy podnikat v dolování zlata v Jílovém u Prahy.
- 1715–1719** Následují další velkolepé oltářní obrazy – Křest Kristův pro Manětín, ale i největší soubor obrazů pro benediktiny v Břevnově.
- kolem 1720** Maluje i oblíbené žánrové obrazy a podobizny.
- 1721** Přichází výjimečná zakázka od hraběte Černína na velký obraz Historie Josefa Egyptského.
- 1725–1727** Brandl maluje svá vrcholná díla, mezi nimi obraz Simeon s Ježíškem. Jeho malířský rukopis je uvolněný. Později tvoří jeden ze svých nejkrásnějších oltářních obrazů – Klanění tří králů pro zámeckou kapli ve Smiřicích.
- 1728–1729** Svobodný život a práci na obrazech pro klášter v Sedlci prostrídá těžké období ve vězení pro dlužníky v Hradci Králové.
- 1731–1732** Klidnější období prožívá v Kuksu, kde pracuje pro hraběte Šporka. Jezdí i do slezského kláštera Křesobor malovat další rozměrná oltářní plátna.
- 1734–1735** Maluje díla pro kutnohorské kostely. Uprostřed práce, zábavy i chudoby umírá – na dvorku hostince U Červeného koníčka, 24. září 1735. Celé město se přišlo rozloučit a vzdát mu úctu. Byl pohřben v kostele P. Marie na Náměti v Kutné Hoře.

Navzdory bohémскому životu byly jeho obrazy vždy obdivované jako „malované s podivuhodným uměním“.

Světlo a stín – co s tím?

PETR BRANDL,
U mastičkářky, 1719, Kanonie
premonstrátů v Nové Říši

<http://petrbrandl.eu/katalog-del/detail-dila/?id=67>

Pozorování:

Pozorujte, které postavy a věci jsou na obraze nasvíceny a které naopak skryty v šeru. Proč to podle vašeho názoru malíř takto zvolil a použil?

Otázky:

Slyšeli jste někdy o šerosvitu či temnosvitu? Najděte si o něm více informací.

Zadání – na výstavě:

Hledejte i další obrazy, kde Petr Brandl výrazně využil tohoto kontrastu. Diskutujte o konkrétních obrazech, jejich námětech a světelnosti. Rozvrhli byste světlo a stín ve scéně stejně nebo jinak než Petr Brandl? Na zadním balkoně Valdštejnské jízdárny – ve studiu (Vy)obrazení najdete také fotografii Davida Steckera „Světlo a stín“. U aktivity „Portrét“ mohou studenti experimentovat s nasvícením a jeho kontrasty na živém modelu – spolužákovi.

Zadání – ve škole:

Pozorujte použití temnosvitu v obrazech Petra Brandla v databázi jeho děl (viz odkaz níže) a využijte je k dalším aktivitám. Inspirujte se také divadlem a světlem ve scénografii.

PETR BRANDL,
Studie rukou, 1724,
Národní galerie v Praze

<http://petrbrandl.eu/katalog-del/detail-dila/?id=192>

Pozorování:

Pozorujte detaily rukou v obrazech Petra Brandla. Vidíte, jakým způsobem zachytil jejich pohyb a modelaci?

Otázky:

Gesto ruky může něco říkat, znamenat. Znají to ti, kteří umí znakovou řeč. I gesta rukou v Brandlových obrazech něco vyjadřovala. Co asi?

Zadání – na výstavě: Na zadním balkoně Valdštejnské jízdárny – ve studiu (Vy)obrazení vyzkoušejte aktivitu „Mluva gest“. Inspirujte se malbami Petra Brandla a odhadujte, co nám konkrétní gesta sdělují. Pohrajte si s vlastními gesty a stínohrou. Co říká palec nebo otevřená dlaň?

Zadání – ve škole: Vytvořte vlastní znakový slovník sestavený z vašich gest. Na bílý papír obkreslujte stíny rukou v různých polohách a těmto stínům dejte význam – každý stín bude znamenat něco jiného (jako slovo). Aktivita je vhodná do dvojic. Své stínové slovníky si navzájem porovnejte. Vytvořili jste pro některé slovo stejné gesto?

Domenico Fetti,
Kristus na hoře Olivetské, 1616–1617,
Obrazárna Pražského hradu – Správa
Pražského hradu, Praha

Petr Brandl (?),
Kristus na hoře Olivetské, 1683–1688 (?),
Správa Pražského hradu,
Praha

Pozorování:

Vidíte na těchto dvou obrazech něco stejného, něco podobného a něco velmi rozdílného? Diskutujte o tom ve skupinách nebo své postřehy sepište. Zamyslete se nad tím, co je společným tématem obrazů. Který z obrazů působí více dramaticky?

Otázky:

Co je to varianta, kopie, parafráze?

Zadání – ve škole:

Oslovte umělou inteligenci a zadejte jí, aby spolu se studenty vytvořila další kopii v této řadě. Co napíšete AI do zadání, abyste vytvořili kopii obrazu od Petra Brandla, který ho zřejmě tvořil na základě obrazu Domenica Fettiho a kopie od svého učitele Kristiána Schrödera?

Nově vytvořené obrazy porovnejte, diskutujte ve skupinách o možnostech a omezeních tvorby pomocí umělé inteligence. Co nám AI přináší? Jaké má meze? Je AI také umělec?

Petr Brandl,
Simeon s Ježíškem, kolem 1725,
Národní galerie v Praze – celek,
rentgenový snímek a makro detail

<http://petrbrandl.eu/katalog-del/detail-dila/?id=131>

Pozorování:

Všimněte si Brandlovy nekonvenční a originální techniky malby. Do nezaschlé barevné vrstvy zasahoval prsty, násadou štětce nebo nehty. Jeho rukopisné vyjadřování má mnoho styčných bodů s tvorbou holandského malíře Rembrandta van Rijn. Podívejte se na jeho tvorbu (na internetu, v publikacích...) a hledejte vzájemné podobnosti. Analyzujte barevnost a malířský styl, rukopis.

Otázky:

Mohl Brandl Rembrandtovo dílo znát? Odkud?

Zadání – ve škole:

Jak namalovat jemnost či rozevlátost vlasů? Zkuste techniku rytí do mokré vrstvy barvy, nejlépe tempery nebo akrylu. Nejprve detailně pozorujte, jak je namalován Simeon. Poté zkuste hustou temperou namalovat vlasy nebo vousy. Použijte různé nástroje k rytí do barevné vrstvy, např. špejli, hrot tužky, sirku nebo dřívko.

Petr Brandl,
Historie Josefa Egyptského, 1721,
Státní zámek Jindřichův Hradec,
Národní památkový ústav
– územní památková správa
v Českých Budějovicích

<http://petrbrandl.eu/katalog-del/detail-dila/?id=33>

Pozorování:

Podívejte se zblízka na toto umělecké dílo. Z jakých materiálů je vytvořeno? Popište postavy a děj, který je zde zobrazen, aniž byste znali námět – příběh Josefa Egyptského.

Otázky:

Kde je hlavní postava na scéně? Co dělá, kam směřuje, jaká asi je?
Kde se tato velká scéna odehrává?

Zadání – na výstavě:

Na zadním balkoně Valdštejnské jízdárny – ve studiu (Vy)obrazení vyzkoušejte aktivitu „Na scéně“. Poslechněte si příběh Josefa Egyptského (a hudbu). Postavte scénu z obrazu. Využijte barevné válce a kostky i malované pozadí.

Zadání – ve škole:

Nechte studenty vyprávět, co vidí na obraze, a dedukovat, o jaký příběh se jedná. Jaké detaily jsou reálné a co se jim zdá jako fantazie? Zkuste říci, co vás vede k tomu, že něco vnímáte jako skutečné a něco jako fiktivní, neskutečné? K čemu a jak zde umělec užívá vlastní fantazii?

Rozvíňte dialog mezi postavami, které si zvolíte. Dialogy hrajte v malých skupinkách, může vzniknout i divadelní pojetí. Svě hrané scény sdílejte. Přečtěte si biblický příběh Josefa Egyptského. Porovnejte vaše předchozí interpretace obrazu. Diskutujte o tom, jak příběh zobrazil Petr Brandl, co vyzdvihl, co potlačil do pozadí a proč. Nakonec zjistěte, odkud pochází tento obraz a za jakým účelem byl vytvořen.

Petr Brandl,
U felčara, 1719,
Kanonie premonstrátů v Nové Říši

<http://petrbrandl.eu/katalog-del/detail-dila/?id=66>

Pozorování:

Prohlédněte si dobře postavy a scénu na obraze. Zkuste v obraze „číst“.

Otázky:

Jaký je vzájemný vztah postav? Jsou to přátelé nebo se neznají? Popište jejich výrazy, oblečení a důležité předměty na obraze. O co tu jde? Mohli bychom někde vidět podobnou scénu i v současnosti?

Zadání – ve škole:

Vymyslete, co si lidé na obraze sdělují. Vložte každému do úst slovo či jednu větu. Můžete jejich hovor zaznamenat pomocí komiksových bublin, které vytvoříte papírovou koláží nebo přímo v počítači vložením do obrazu.

Nakreslete komiks, v němž bude tento obraz jen jedním okénkem z příběhu o felčarovi-doktorovi. Proč ženy k doktorovi přišly, co tomu předcházelo? Co bude následovat a jak příběh skončí? Komiksy si navzájem sdílejte.

5 Literatura a odkazy

Základní literatura

ANNA CHMELOVÁ, ANNA ZAJÍCOVÁ, *Brandl. Obrazy do kapsy*,
Národní galerie v Praze, Praha 2023

JAROMÍR NEUMANN, *Petr Brandl* (ed. Andrea Steckerová), I, II,
Národní galerie v Praze, Praha 2016

JAROSLAV PROKOP, *Petr Brandl. Život a dílo v archivních pramenech
a starší odborné literatuře*, Národní galerie v Praze, Praha 2016

ANDREA ROUSOVÁ [STECKEROVÁ], *Petr Brandl – mistr barokní malby*,
Národní galerie v Praze, Praha 2013

ANDREA ROUSOVÁ [STECKEROVÁ], *Petr Brandl. Malíř neřestí pozemských.
Žánrové malby v tvorbě barokního mistra Petra Brandla (1668–1735)* (kat. výst.),
Národní galerie v Praze, Praha 2004

ANDREA STECKEROVÁ, *Petr Brandl. Příběh bohéma* (kat. výst.),
Národní galerie v Praze, Praha 2023

ANDREA STECKEROVÁ, *Petr Brandl – rukopis jeho podpisem: poznámky
k Brandlovu malířskému rukopisu, Opuscula historiae artium 71*,
Filozofická fakulta Masarykovy univerzity, Brno 2022, s. 136–147

ANDREA STECKEROVÁ (ed.), *Petr Brandl (1668–1735). Studie*,
Národní galerie v Praze, Praha 2018

Internetové odkazy, film, hudba

Mapa objektů s díly Petra Brandla - mapy.cz

Autoportrét - Národní galerie v Praze nikdy nezavírá | Česká televize (ceskatelevize.cz)

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10000000039-narodni-galerie-v-praze-nikdy-nezavira/211251000340018/>

Simeon s Ježíškem - Národní galerie v Praze nikdy nezavírá | Česká televize (ceskatelevize.cz)

<https://www.ceskatelevize.cz/porady/10000000039-narodni-galerie-v-praze-nikdy-nezavira/211251000340016/>

Moje nej dílo | Simeon s Ježíškem - YouTube

<https://www.youtube.com/watch?v=-Af5SQPXlzk>

Obrazy ze života Petra Brandla,
animovaný film, 2023,
výtvarník a animátor Tomáš Zach,
namluvil Kryštof Hádek

Hudba k obrazu Historie Josefa
Egyptského, 2023,
autor Tobiáš Horváth

